

De ontwikkeling van het jonge kind

LEREN DOOR MUZIEK KLANK EN RITME

Colofon

K&P Opleidingen

Postbus 25, 5688 ZG Oirschot
 Telefoon 0499 - 57 80 40
 Fax 0499 - 57 84 27
 E-mail info@kp-opleidingen.nl
 Internet: www.kp-opleidingen.nl

Samenstelling

Margré van Gestel, muziekpedagoog

Vormgeving

STIPT, Eindhoven

MUZIEK

KLANK

EN

RITME

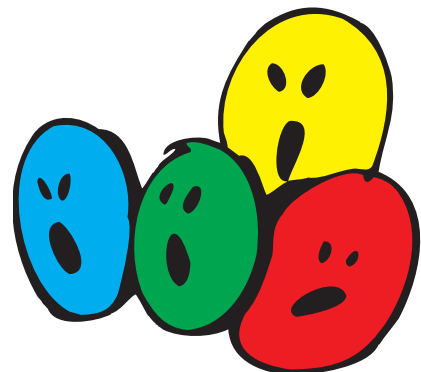
de kracht van muziek

Mensen zingen en maken muziek. In alle culturen en in alle tijden zongen en zingen mensen, bespelen ze instrumenten en experimenteren ze met klank en geluid. Muziek en vooral samen zingen geeft energie, saamhorigheid.

Zingen had en heeft een plek én een functie: in de opvoeding, bij feesten, in alle geloven, erediensten en ceremoniën. Van oudsher wordt er gezongen door ouders en kinderen, grootouders en kleinkinderen, op school en in de vrije tijd.

Kortom: Waar mensen met elkaar vreugde en verdriet willen delen en elkaar in openheid willen ontmoeten, wordt er gezongen en muziek gemaakt.

Iedereen kan muziek en klanken maken, iedereen kan zingen. Muziek en klanken maken deel uit van alles wat ons omringt. Klanken kunnen we voelen, al begrijpen we ze soms (nog) niet. Zingen is fijn, het is een vorm van communicatie. Zingen geeft altijd uitdrukking aan emotie. Zingen is een sociale bezigheid, er is altijd een zender en een ontvanger. Zingen bevordert activiteit in de hersenen, terwijl de ademhaling zich verdiept, de doorbloeding verbetert en vele spiergroepen in het hele lichaam worden ingeschakeld. Het hele lichaam wordt instrument.

Muziek lijkt veel op taal. Taal en muziek bestaan beiden uit klanken. De losse klanken vormen zinvolle fragmenten en deze woorden en fragmenten vormen samen de regels met komma's en punten. Je spreekt hoger en lager zoals je ook hoger en lager kunt zingen. Bij het voorlezen van een verhaal lees je soms wat sneller en dan weer langzaam.

Taal leggen we vast via het geschreven woord, muziek leggen we vast via het notenschrift. De meeste mensen hebben in hun kinderjaren leren lezen. Zoals iedereen met wat oefening kan leren om woorden te lezen, zo kan iedereen ook noten leren lezen. Kinderen die starten met lezen, leren eerst de letters waarmee ze de woorden leren vormen. Als dat goed gaat leren ze wat vloeiender lezen. Als laatste stap, na veel oefening, kunnen veel kinderen prachtig voorlezen. Een verhaal wordt, door gebruik te maken van muzikale elementen, nog mooier, nog spannender.

Muziek maken doen we allemaal.

Mensen drukken zich al uit, communiceren via muziek en zingen, zonder dat ze noten kunnen lezen. Het leren lezen van muziek gaat eigenlijk op precies dezelfde manier als het leren van het lezen. Eerst de losse nootjes, dan de zinnen en als slot met de juiste intonatie en uitdrukking. Ook hier geldt: oefening baart kunst en net zoals met leren lezen kost dit wel wat oefentijd.

In principe is muziek, vooral liedjes en muzikale spelletjes, op vele momenten van de dag inzetbaar. Belangrijk is dat de interactie en communicatie geen verplichting wordt, maar samen spelen en genieten blijft.

We kennen wiegeliëdjes, spelletjes op schoot, hand- en vinger- en kriebel-spelletjes. Ook bij activiteiten als naar bed brengen en in bad doen, wordt vaak vanzelfsprekend gebruik gemaakt van een liedje.

Contactspelletjes bij liedjes spelen in de opvoeding al eeuwenlang een belangrijke rol. Veel liedjes en spelletjes zijn van generatie op generatie doorgegeven. De meeste mensen herinneren er zich nog wel enkele liedjes.

Denk maar aan "Op een grote paddestoel" en "Altijd is Kortjakje ziek". Ook "Berend Botje" kent u vast wel. Toch zijn veel van soortgelijke liedjes met hun bijbehorende spelletjes niet meer zó bekend en dreigen vele voet- en vingerspelletjes, paardrijdliedjes en kringspelletjes te verdwijnen.

Door de opkomst van radio, tv en de moderne computerapparatuur is in de omgang met het kind het directe sociale contact (van mens tot mens) via tast en gehoor, helaas minder vanzelfsprekend geworden. Het is immers veel makkelijker om de radio aan te zetten, het kind in de maxi cosi voor de tv te zetten, een videoband te starten of een computerspel aan te zetten voor je peuter. Op de vraag "Waarom?" reageren opvoeders vaak met "Maar de kinderen vinden het zo leuk". Toch is de enige manier van werkelijk leren, het leren via de sociale interactie, via het persoonlijk contact. Ontbreekt dit sociale element, dan komt een kind nooit tot volledige ontplooiing. De radio, de tv of een video kunnen de vele leermomenten die besloten liggen in het veilige en vertrouwde contact tussen ouder en kind - of opvoeder en kind - nooit evenaren.

U heeft de muziek zelf gemist als kind?

U herinnert zich de liedjes en de spelletjes niet meer?

U kunt niet zingen?

Geen nood: het aanraken, samen spelen en zingen kun je gemakkelijk weer leren!

EERSTE KENNISMAKING

met muziek

De eerste kennismaking met muziek vindt al plaats tijdens ons verblijf in de baarmoeder.

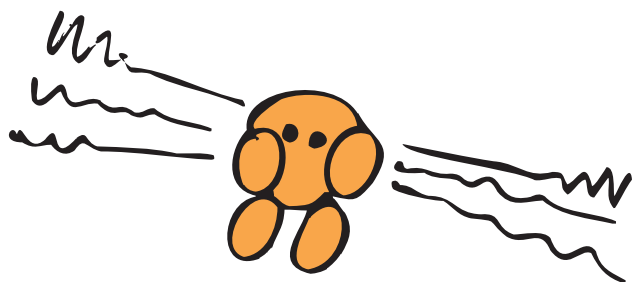
We doen daar de eerste ervaringen op met muziek en ritme: de puls van de hartslag, het ritme van de bloedstroom, het afwisselend waarnemen van wel en geen trilling, het ritmisch heen en weer wiegen tijdens bewegingen van de moeder.

Daarnaast komen er klanken en geluiden via het vruchtwater tot de foetus, waaronder het kloppende hart van de moeder.

Een geluid wat de foetus tijdens de laatste maanden van de zwangerschap onafgebroken waarneemt.

Ook de stemmen en geluiden die vaak voorkomen in de directe omgeving van de moeder, zijn aan het eind van de zwangerschap bekende geluiden voor de baby.

Door de ritmes, de vertrouwde klanken en de terugkerende bewegingen krijgt het leven structuur.

Luisteren en leren

Omdat het gehoororgaan vanaf de 23ste week van de zwangerschap volledig functioneert, herkent de baby na de geboorte de klanken, muziek, teksten en taal die hij tijdens de zwangerschap regelmatig gehoord heeft.

Het kind is al vertrouwd met geluiden zoals de stem van moeder, vader, broer of zusje. De favoriete tunes van tv programma's, het geluid van de stofzuiger en van de deurbel, zijn bekende geluiden.

Bewegen en motoriek

In het gehoororgaan bevindt zich tevens het evenwichtsorgaan. De groei van de hersenen wordt gestimuleerd door bewegingen van de moeder en van de foetus zelf; via beweging geeft de vloeistof in het evenwichtsorgaan prikkels door aan de hersenen. Ook na de geboorte is dit evenwichtsorgaan belangrijk voor een evenwichtige ontwikkeling van kinderen. Bewegen moet!

Muziek en beweging zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Muziek roept bij jonge kinderen automatisch beweging op.

Sociaal

Muziek wordt door anderen gemaakt en heeft dus altijd een vorm van communicatie in zich.

Emotie en sfeer

Muziek heeft een emotionele lading. Jonge kinderen genieten wanneer een vertrouwde opvoeder samen met hen zingt en speelt.

Zingen voor het ongeboren kindje tijdens de zwangerschap geeft verbondenheid, een gevoel van welkom. De baby raakt vertrouwd met de stemmen van vader en moeder en ervaart de klanken en intonatiepatronen van taal.

Na de geboorte worden deze liedjes herkend en maken de vertrouwde klanken het kindje rustig. Via huidcontact en via het gehoor komt de ongeboren baby al in aanraking met de toekomstige, voor hem dan nog onbekende (buiten)wereld.

HET KINDERDAGVERBLIJF

en muziek

6

Vele kinderen brengen een of meer dagdelen door in kinderdagverblijf of peuterspeelzaal. Het werken met een groep stelt, ook op muzikaal gebied, andere eisen aan de verzorger dan aan de ouder.

In de dagelijkse gang van zaken in het kinderdagverblijf kan muziek een belangrijke, positieve rol spelen.

Zowel bij vrij spel als bij georganiseerde activiteiten zorg je met muziek voor gezelligheid en voor een ontspannen sfeer. Het inzetten van een liedje is vrijwel op elk moment vanzelfsprekend. Bij momenten van opruimen, tanden poetsen, een kringetje maken, aan tafel gaan of de jasjes halen, zorgt muziek ook voor ondersteuning: de kinderen leggen al snel de koppeling tussen een bepaald liedje en het uitvoeren van een bepaalde activiteit.

Belangrijk is, dat je als groepsleiding de vaardigheid hebt om muzikaal in te spelen op - en mee te spelen met - het kind, waarbij ieder kind de gelegenheid krijgt om zelf te experimenteren.

Muziek en beweging zijn onlosmakelijk van elkaar

Voor beweging heb je ruimte nodig en voor muziekactiviteiten met de hele groep zul je ruimte moeten maken. Je kunt natuurlijk ook liedjes zingen met de kinderen als ze aan tafel zitten; dan kan er óók gepetst worden op de tafel en komen ook de bijbehorende bewegingen tot hun recht. Maar het is voor jonge kinderen erg belangrijk om in de ruimte te kunnen bewegen. Met een stapliedje, of door gebruik te maken van kleurige linten en een muziekje wat aanzet tot bewegen, kom je tegemoet aan die natuurlijke bewegingsdrang. Als je elke dag een bewegingsspel doet waarbij de kinderen de hele ruimte kunnen gebruiken, zul je waarschijnlijk ook minder last hebben van (te) drukke kinderen. Ze kunnen immers op een positieve manier hun bewegingsenergie kwijt.

Kinderen vinden muziekinstrumenten en klankmaterialen zeer aantrekkelijk!

Ook hierin heb je als leidster de taak om te zorgen voor goed klinkend, veilig en aantrekkelijk materiaal. Ideaal is een muziekhoeke, waar de kinderen heerlijk kunnen experimenteren met een beperkte hoeveelheid

geluidsmateriaal. Zulk materiaal wordt dan regelmatig vervangen, waardoor je de kinderen de gelegenheid geeft om in hun eigen tempo en vanuit hun eigen ontwikkeling en interesse aan het werk te gaan.

Muziekactiviteiten moet je voorbereiden

Je kunt inspelen op de actualiteit (het regent), op een feest (carnaval en pasen) maar ook op verjaardagen. Het is wel belangrijk om niet téveel nieuwe dingen tegelijk aan te bieden. Ga je met een nieuw liedje aan de slag, zorg er dan voor dat je het liedje zelf perfect kunt zingen: op de goede toonhoogte, zonder vergissingen in de tekst en met de juiste bewegingen.

Helemaal bijzonder wordt het, wanneer je aan een nieuw liedje een luistermoment, een voorleesmoment en / of een bewegingsmoment weet te koppelen.

Zo creëer je een prachtig muzieklusje! Verwacht trouwens niet dat direct álle kinderen al spontaan mee zullen gaan doen.

Sommige kinderen leren juist door eerst goed toe te kijken en hebben dus meer tijd nodig voor ze zelf actief mee gaan doen.

Ook hierbij is herhaling van het grootste belang.

Na 10 keer herhalen doen meestal alle kinderen mee!

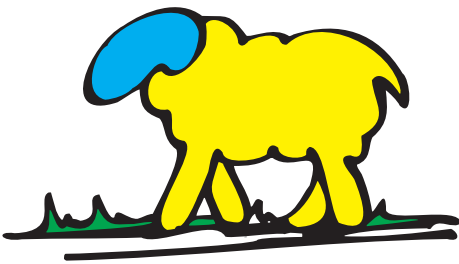

DE BABYGROEP

en muziek

Muziek en (letterlijk) aan-geraakt worden, spelen in jonge levens een belangrijke rol. Wanneer een baby net geboren is, zal een moeder vanzelfsprekend via tasten en taal met hem communiceren. Op videobeelden kun je zien, dat aanraking via tast en via gehoor de allerbelangrijkste vormen zijn waardoor ouders en kind na de geboorte contact maken met elkaar en met elkaar vertrouwd raken. Vanuit de baby zien we een onmiddellijke interactie: handjes die open gaan en naar de moeder reiken. De baby 'weet' de perfecte plaats op mama's buik. De warmte van de huid en de (zeer vertrouwde) hartslag van de moeder geven hem een geruststellend, veilig en vertrouwd gevoel.

Na die kennismaking volgt dan het eerste moment aan de borst. Het kind krijgt de warmte van de huid te voelen, de zintuiglijke prikkeling door de eerste liefkozingsen en de bevrediging van het zuigen aan de borst, onder constante begeleiding van de vertrouwde hartslag van de moeder.

De eerste geluidjes kunnen we vrij snel na de geboorte al waarnemen. Baby's zijn in staat om al vanaf het eerste moment tonen exact na te 'zingen'. Ze hebben hiervoor een natuurlijke aanleg, die zich een aantal jaren later uitdrukt in het feilloos spreken van de moedertaal. Intonatie (muzikaliteit) vervult, vooral voor het goed leren begrijpen van de taal, een zeer belangrijke rol. In iedere cultuur vinden we dan ook spreekteksten, spelletjes en liedjes waarbij ouders innig contact maken met hun kind, zodat het zich vertrouwd en veilig blijft voelen en waardoor de ontwikkeling van het kind wordt gestimuleerd.

Liedjes en muzikale spelvormen in de babygroep

Hoe gebruik je muziek? Hoe laat je een baby voelen dat hij welkom is?

In eerste instantie door het aanraken van de baby met je handen. Maar zeker ook door het aanraken van de baby met je stem; door je gevoelens met je stem te uiten en via het zingen en de muziek het kind laten weten dat je voor hem bent. Van oudsher zijn we vertrouwd met wiegeliëdjes voor de baby. Daarnaast kun je ook gebruik maken van aanraakspelletjes, massage en schootspelletjes. We zingen liedjes tijdens dagelijkse handelingen als aankleden en in bad doen. Baby's houden van klankspelletjes en zijn erg attent op allerlei spannende, maar vooral nieuwe geluiden. Favoriet zijn imitatiespelletjes en liedjes waarmee je hen uitlokt tot geluiden maken en brabbelen.

En de meest vanzelfsprekende manier voor een baby om te genieten: rustig bewogen worden op muziek in een paar veilige en vertrouwde armen.

Ouders en opvoeders weten waar baby's het beste op reageren. Zo spreken we van nature tegen een baby op een hogere toon. Een baby wordt lekker dichtbij op schoot gezet waardoor het contact maken makkelijker is.

In verschillende culturen is baby massage een vast onderdeel van het verzorgingsritueel van de kleintjes. Ouders zingen wiegeliëdjes (Slaap kindje slaap) en spelen kriebelspelletjes (Daar komt een muisje aangelopen) met hun kind.

De culturen waar baby's op moeders rug meedeinen, geven een prachtig beeld van direct contact, nabijheid, en vanzelfsprekendheid in het er mogen zijn. Wanneer kinderen in Nederland wat ouder worden, spelen we de bekende vingerspelletjes (Naar bed naar bed, zei Duimelot) en op-schoot-spelletjes (Hop paardje hop).

Een liedje voor het slapen gaan en bij het handen wassen, eten en tanden poetsen, hoort er eigenlijk ook bij.

Baby's zijn zeer geïnteresseerd in verschillende geluiden. Liedjes als "Wat hoor ik hier, wat hoor ik daar" bieden de mogelijkheid om allerlei rammelaars, knuffels met geluidjes of schuddoosjes aan te bieden. Deze zangspelletjes en aanrakingsmomenten uit onze eigen cultuur, bieden een goede start en geven kinderen een gevoel van vertrouwen en veiligheid. Er zijn vele momenten in de dagelijkse omgang en verzorging waarop deze spelletjes gespeeld kunnen worden.

DE BABY

en de muzikale ontwikkeling

8

De basis van de muzikale ontwikkeling ligt in het luisteren. Tijdens de zwangerschap hoort het kind allerlei geluiden, maar pas na de geboorte kan het betekenis geven aan al deze klanken. Luisteren gaat vanzelf. Maar bij teveel achtergrondgeluid maken we het kinderen (en onszelf) wel erg moeilijk om nog alles te horen. Bewust (leren) luisteren, stimuleer je het best door een afwisseling tussen klank en stilte.

Van 0 tot 2 maanden

Luisteren

Angst bij onverwachte en hoge geluiden
Onderscheidt menselijke stem van andere geluiden
Herkent stemmen van bekenden

Reageren

Reageert met kijken wanneer anderen tegen hem praten
Huilt bij pijn, angst en honger
Vocaliseren ontstaat na 6 weken. Spontaan maken van klinkerachtige geluidjes.

Van 2 tot 4 maanden

Luisteren

Wordt kalm van zachte geluiden, wiegen en de menselijke stem
Een hoge stem lokt meer reacties uit.
Reageert op hard en zacht

Reageren

Draait hoofd en ogen in een horizontale lijn in de richting van het aangeboden geluid
Reageert op geluidsbronnen door met de ogen in de richting van het geluid te draaien
Reageert via bewegen op hard en zacht
Reageert op geluiden door bewegingen te maken: spartelen
Maakt geluiden op wisselende toonhoogtes
Reageert met kraaien en brabbelen. (het brabbelen is zowel moedertaal eigen als moedertaal vreemd).

Van 4 tot 6 maanden

Luisteren

Schrikt van harde onbekende geluiden
Herkent zijn naam
Herkent verschil tussen boze en vriendelijke stem
Houdt de blik strak gericht op de geluidsbron.
Herkent veranderingen in melodische contouren
Wordt rustig van muziek

Reageren

Draait hoofd en ogen in een horizontale lijn, ook indien het geluid 10 cm boven de horizontale lijn wordt aangeboden, in de richting van de geluidsbron
Maakt geluiden als antwoord op praten
Produceert verschillende spraakklanken
Maakt met verschillende kreten dingen duidelijk (aandacht trekken door geluiden te maken)
Huilt van ergernis
Zwaait met rammelaar om geluid te maken
Zoekt de geluidsbron op, ook omdraaien (32 weken).

Van 7 tot 9 maanden

Luisteren

Gaat spraakklanken imiteren en luistert naar eigen geluiden.
Intonatiepatronen worden vastgelegd

Reageren

Reageert op muziek door er ritmisch op te bewegen
Reageert met vocalen (ba, ma) (ook bij het horen van muziek)
Produceert veel uiteenlopende geluiden
Imiteren van toonhoogtes
Onderzoekt eigen stembereik
Sociaal brabbelen: het brabbelen gaat steeds meer elementen van gesproken taal bevatten.
Maakt opzettelijk geluid met voorwerpen.

Van 10 tot 12 maanden

Luisteren

Herkent voorwerpen aan hun naam
Heeft een voortdurende interesse in geluiden en muziek
Maakt onderscheid tussen veel geluiden

Daar komen twee spinnetjes aan

(bron: O.K! Zing en doe maar mee!)

Doel:

- Kinderen leren beseft van hun lichaam door huidstimulering via aanraking. Ze gaan voelen en begrijpen waar hun armen en benen zijn.
- Ze leren de woorden voor de lichaamsdelen kennen en ervaren, letterlijk, waar hun grenzen liggen, waar het eigen lichaam eindigt.
- Tevens ervaren ze de maat, terwijl door de ritmische druk en streling allerlei lichaamsprocessen gestimuleerd worden.
- Door het zingen en het spel verstevigt je het contact met het kind.

Hoe:

Tijdens het verschonen ligt de baby op de aankleedtafel. Je maakt (oog)contact met het kind, waarbij je ook even kunt zeggen dat je gaat zingen. Dan zing je het liedje, terwijl je met een prettige druk je vingers over het lijfje van de baby beweegt. Wanneer de spinnetjes weggeblazen worden, laat je de baby ergens op zijn lijfje - bijvoorbeeld arm, beentje of blote buik - de luchtstroom van het blazen voelen.

Spreektekst: Naar bed naar bed zei Duimelot

Doel:

- Leren kennen van het lichaam (lichaamsbeseft).
- Contact tussen verzorger en kind.
- Stimuleren van de taalontwikkeling.
- Kennis maken met een traditioneel versje.

Hoe:

Je hebt de baby op schoot en terwijl je de tekst zegt, masseer je de vingers van de baby om de beurt vanuit de handpalm naar het topje. Wanneer je dit in een rustig tempo doet, heb je ook nog even tijd om een draaiende beweging te maken over het bovenste gedeelte van de vinger. Dan doe je hetzelfde spelletje met de andere hand van het kind.

Daar komen twee spinnetjes aan.

herkomst onbekend

Daar ko - men twee spin - ne - tjes aan, krie - bel krab - bel, krie - bel krab - bel, krie - bel krab - bel.

De een heet Piet en de an - de re Daan, krie - bel krab - bel, krie - bel krab - bel, krie - bel krab - bel.

Weg is Piet Weg is Daan. Daar ko - men ze, daar ko - men ze, daar ko - men ze weer aan, krie - bel

krab - bel, krie - bel krab - bel, krie - bel krab - bel, krie - bel krab

Spelbeschrijving

U loopt met de vingers van beide handen over het hele lijfje van de baby, dreumes, peuter of kleuter. Het voelt prettig als de vingers met stevige druk overal "wandelen". Maak er een prettig aanrakingsmoment van zonder te prikken of te hard te duwen.

Zit het kind bij het spelletje bij u op het ene been en gebruikt u een hand, zet het kind dan ook eens op uw andere been zodat beide lichaamsdelen aan de beurt komen!

Activiteitsdoel

Zintuiglijk
huidcontact, lichaamsbeseft, verschillende manieren van aanraken.

Emotioneel
omgaan met spanning.

Sociaal
veiligheid en vertrouwen op goede aanrakingen.

Muzikaal
maatgevoel, opbouw van spanning, stemvorming (blazen).

Intellectueel
gevoel voor structuur en regelmaat.

Motorisch
lichaamsbeseft, fijne motoriek.

Taal
uitbreiden woordenschat, rijm, mondmotoriek (blazen).

Opmerkingen

U zult merken dat kinderen om deze spelletjes gaan vragen. Wanneer u regelmatig zingt en speelt, zullen kinderen uw voorbeeld overnemen en dit contactspel ook samen gaan spelen.

Let (in het begin) op de nog onhandige kinderen! U helpt deze kinderen door ze eerst eens bij u te laten kriebelen. Het "oefenen" met een knuffel wil ook wel eens helpen. Door het veel te doen krijgen ook deze kinderen hun motoriek beter onder controle.

Reageren

Reageert op bekende geluiden

Veel geluidspelletjes zoals: murmelen, bellen bazen, geluiden imiteren

Kan hoogte en sterkte van geluiden soepel variëren

Nog geen toonhoogte stabilisatie

Zingt herkenbare korte melodische fragmenten

Beweegt en danst mee

Tikt zelf de maat maar nog niet synchroon

Imiteert bewust geluiden als hoesten.

DREUMESSEN

en muzikale activiteiten

10

Je kunt kiezen uit een groot scala aan muziekactiviteiten voor dreumesen. Denk aan loop- en valspelletjes, liedjes met materiaal als schudkokers, linten, ballen, opstapjes, belletjes, waardeloos materiaal, pollepels en bakjes, ballen, eendjes. Lichaamsliedjes waarbij de lichaamsdelen benoemd en aangeraakt worden. Eenvoudige spreekteksten en korte liedjes waar ze in eerste instantie de laatste woorden gaan invullen, maar al snel de hele tekst meezeggen. Bewegingsactiviteiten op muziek, op de arm maar ook al alleen, of samen met een knuffelbeest.

De muzikale ontwikkeling van de dreumes

Van 1 tot 2 jaar

Taal

Gaat de eerste woordjes gebruiken

Kan bij spreken de toon (emotie) zeer treffend overnemen

Luisteren

Is gek op nieuwe, niet gebruikelijke geluiden

Experimenteert met klanken van uiteenlopende materialen

Muziek en bewegen

Reageert op muziek met klappen, dansen, draaien, petsen

Reageert op wel en geen muziek

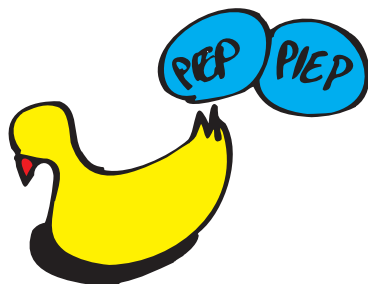
Zingen

Zingt voor zichzelf langere combinaties van klanken

Probeert mee te zingen, vult stukken van liedjes in

Houdt van herhaling

Zingt spontane liedjes met eindeloze herhaling, stabiele patronen maar nog zweverig van toonhoogte.

Rond 18 maanden

Kan een voorstelling maken van objecten die niet aanwezig zijn

Herkent plaatjes

Taal

Gebruikt eigen taal

Zegt gericht papa en mama

Luisteren

Alle beschikbare voorwerpen worden op klank en toon onderzocht (experimenteren)

Muziek en bewegen

Meebewegen en meedansen

Bewegingsreacties bij liedjes, spreekteksten, muziek

Tikt de maat en beweegt op muziek maar nog niet synchroon

Bewegingen worden afgestemd op waargenomen muziek.

Tik maar mee! Margré van Gestel

Spelbeschrijving	Activiteitdoel	Opmerkingen
U deelt zingend de stokjes uit. Ieder kind krijgt er twee. De kinderen mogen meteen gaan tikken, wat ze zelf willen. Aan het eind van het liedje wordt het meteen weer stil. Heeft u alle stokjes uitgedeeld dan kunt u het liedje nog steeds gebruiken door de tekst wat te veranderen. U zingt dan b.v.: Tikken, tikken, tik maar mee, met je stokjes alle twee. Tikken, tikken wat je wil, luister goed, nu is het stil!	Intellectueel concentratie opbouwen, reageren op de tekst, experimenteren en ontdekken. Motorisch stimuleren van de kleine motoriek. Zintuiglijk onderscheiden van verschillende klankbronnen. Sociaal samen spelen en samen weer stil zijn, je houden aan de spelregels. Emotioneel goed omgaan met spanning, reageren op het juiste moment. Taal uitbreiden van de woordenschat. Muzikaal wel en geen muziek, onderscheiden van klankverschillen.	Tikken met in iedere hand een stokje stimuleert de samenwerking van de twee hersenhelften. De jongste peuters maken de beweging van het tikken nog met twee handen tegelijk. De oudere peuters kunnen al tikken terwijl ze hun handen afwisselend bewegen. Natuurlijk kunt u dit liedje met een tekstvariatie ook gebruiken bij het uitdelen van schudkokers: "wil je schudden" of linten: "wil je zwaaien". Ritmestokjes (0,5 tot 1 cm doorsnede) maakt u door rondhout te zagen in lengtes van 18 tot 23 cm.

Lied: Tik maar mee!

(Bron: O.K. Zing en doe maar mee!)

Doel:

- Het stimuleren van het werken met twee handen.
- Het ontwikkelen van het maatgevoel.
- Het stimuleren van gericht luisteren en het stimuleren van het reageren op muziek en stilte.

Hoe:

De dreumesen zitten op de grond in een kring, zó dat ze ieder wat ruimte voor zichzelf hebben. Een leidster zit tussen de kinderen, de andere leidster deelt al zingend de stokjes uit, terwijl ze buiten de kring omloopt. (Je houdt zo het overzicht en kunt goed zien wat ze met de stokjes doen.). De leidster zingt: "Tikken tikken, tik maar mee. Hier zijn stokjes, 't zijn er twee. Tikken tikken wat je wil, luister goed nu is het stil".
Aan het eind van het lied laat de leidster die in de kring zit, goed zien dat het de bedoeling is dat de kinderen nu stoppen met tikken: ze houdt de stokjes omhoog.
Als alle stokjes zijn uitgedeeld verander je de tekst als volgt: "Tikken, tikken tik maar mee. Met je stokjes alle twee. Tikken tikken wat je wil. Luister goed nu is het stil."
Na een aantal herhalingen kun je gericht werken aan de ontwikkeling van het luisteren, door gebruik te maken van verschillende materialen om op te tikken: de mat, de vloer, een doos, een trommel.

Lied: Blokken bouwen

(Bron: Muziek tussen school en school)

Doel:

- Ontwikkelen van het maatgevoel.
- Bevorderen van de fijne motoriek.
- De kinderen stimuleren om op tijd te reageren.

Hoe:

In eerste instantie zul je zelf de toren bouwen. De kinderen gooien die aan het eind van het liedje om. Al vrij snel zullen ze je voorbeeld volgen en zelf gaan bouwen.
Dit liedje vraagt om een reactie en het eerste wat de kinderen mee gaan zingen, is het slotwoordje: Boem!
Een activiteit waar dreumesen geen genoeg van krijgen.

Blokken bouwen

DE JONGSTE PEUTERS

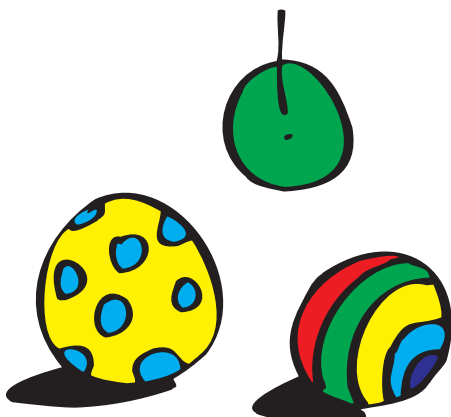
en muzikale activiteiten

12

Bij de jongste peuters maken we gebruik van liedjes met materiaal zoals knuffels, eendjes, grote en kleine ballen. Er kan een begin gemaakt worden met eenvoudige kringspelletjes en dansliedjes. De motorische activiteiten, ook aan de hand van liedjes, kunnen uitgebreid worden. Schootspelletjes met aanrakings- en knuffelmomenten, klapspelletjes en op-de-beurt- wachtspelletjes zijn uiterst bruikbaar.

Het experimenteren met geluidmateriaal en het muziek maken met kleine instrumenten kan uitstekend plaatsvinden in een aparte muziekhoek. Lichaamsliedjes waarbij de kinderen zelf de verschillende lichaamsdelen aanwijzen en benoemen, maar ook langere spreekteksten met bewegingen zijn favoriet.

Biedt bij motorische activiteiten in eerste instantie de kinderen één beweging per liedje aan, daarna een variatievorm. Bij bewegen op muziek zullen bij de jongste peuters de kleine motorische activiteiten (klappen, tikken met stokjes) al in de maat plaatsvinden.

De muzikale ontwikkeling van de jongste peuters:

2 tot 3 jaar

Taal

Beter uitspreken van woorden, verbuigingen en vervoegingen

Gebruikt langere zinnen

Ademhalen nog niet altijd op een logisch moment

Wijst lichaamsdelen aan

Luisteren

Het spelen en experimenteren met klanken wordt nog verder uitgebreid

Zingen

Meer structuur in de zang en eenvoudige patronen, korte stijgende en dalende frases

Stabiliseren van de intervallen, krijgt controle over de zangstem

Zingen en neuriën tijdens spel

Reproduceren van grotere gedeelten van gehoorde liedjes

Liedjes en spontane improvisaties die ze zelf maken, zijn een weergave van de liedjes die ze om zich heen horen

Ze maken zelf nieuwe liedjes met geleende woorden en melodietjes

Ze hebben een globale voorstelling van toonhoogte en contouren in muziek

Muziek en bewegen

Bewegingen ondersteunen de muzikale waarneming

Ongedwongen en vaker bewegen op muziek

Zijn in staat om zonder te bewegen naar muziek te luisteren

Kleine motorische bewegingen kunnen perfect in de maat uitgevoerd worden

Vingerspelletjes

Handjes draaien

traditioneel

Hand-jes draai-en koe-kebak-ke vlaat-en, hand-jes draai-en koe-kebak-ke vis. Je
 9 kunt het niet ge-lo-ven hoe lek-ker of dat is, je
 13 kunt het niet ge-lo-ven hoe lek-ker of dat is, stok-vis.

Lied: Handjes draaien

(Bron: O.K. Zing en doe maar mee! en Muziek tussen schoot en school)

Doel:

- Stimuleren van de kleine motoriek, van fantasiespel, reageren met beweging, reactie moment, lekker rijmen, onzintekst, concentratie.

Hoe:

Terwijl je het liedje zingt, draaien de kinderen hun handen, alsof ze hun handen wassen of een bolletje wol opwinden. Bij "stok-vis" aan het eind van het liedje, klapt iedereen twee maal in de handen.

Je kunt er ook een spelletjes van maken waarbij we de handen warm wrijven.

Lied: Vogeltje Tjiep

(Bron: O.K! Zing en doe maar mee!)

Doel:

- Vormbesef, klank herkennen, klanken nabootsen, oorzaak en gevolg.

Hoe:

Alle kinderen krijgen (lieftst twee) schuddoosjes met een vogelgeluidje. Jij zingt het liedje. Aan het eind van het liedje mogen ze de vogeltjes laten horen. Je kunt ook gebruik maken van vogelfluitjes of de kop van een blokfluit. Als variatie kun je er ook een verstoppspel van maken. Een van de kinderen laat aan het eind van het liedje het vogeltje horen. Wie vindt het verstopte vogeltje?

Vogeltje tjiep.

Margré van Gestel

Vo-gel-tje, vo-gel-tje tjiep tjiep tjiep. Hoor je wel, maar ik zie je
 8 niet. Lui-ster nu maar e-ven stil,
 13 als je het vo-gel-tje ho-ren wil.

Spelbeschrijving	Activiteitsdoel	Opmerkingen
<p>Alle kinderen krijgen een schuddoosje met een vogelgeluidje. Lieftst in iedere hand een. Aan het eind van het liedje mogen ze de vogeltjes laten horen.</p> <p>Er zijn ook vogelfluitjes en waterfluitjes die een vogelgeluidje maken. Met de bovenkant van een blokfluit lukt het ook! Heel bruikbaar zijn vogelgeluiden op een CD.</p> <p>Voor de oudere kinderen kunt u er een verstoppspel van maken. Een kind is vogel en mag zich verstoppelen. U zingt met de kinderen het liedje. Aan het eind van het lied maakt de verstopte vogel een geluid. Wie vindt het vogeltje?</p>	<p>Muzikaal vormbesef, wel en geen muziek, klank herkennen.</p> <p>Zintuiglijk horen van geluiden en klanken.</p> <p>Taal klanken nabootsen, woordenschat uitbreiden.</p> <p>Emotioneel weg is niet weg, oorzaak en gevolg.</p> <p>Intellectueel objectconstantie, wat je niet ziet kan er wel zijn, structuur, verbanden leggen.</p> <p>Motorisch reageren met bewegen op vorm, tweezijdige ontwikkeling.</p> <p>Sociaal aanpassen, wachten op de beurt.</p>	<p>Voor jonge kinderen is het belangrijk dat ze vaak met twee handen tegelijk bezig zijn.</p> <p>De linker- en rechterhersehelft besturen namelijk kruislings de motoriek van de rechter en linker lichaamshelft. Voor een evenwichtige ontwikkeling is het belangrijk dat beide kanten gelijkmatig gestimuleerd worden: "de tweezijdige ontwikkeling".</p> <p>Kleine motorische bewegingen, bewegingen van onderarm, handen en voeten, gaan zelfs bij de jongste peuters al in de maat. De bewegingen worden dan wel tegelijkertijd en in dezelfde richting uitgevoerd. Nog niet om en om.</p>

DE OUDSTE PEUTERS

en muzikale activiteiten

14

Bij de oudste peuters kunnen muziekactiviteiten steeds langer maar ook complexer worden. Ze zijn in staat om zelfstandig wat langere liedjes met een iets grotere omvang te zingen. De kringspeltjes waarbij je op je beurt moet wachten en rekening met elkaar moet houden, krijgen een plekje. Gevarieerd materiaal en instrumenten die in grootte en klank verschillen, zijn nu beter te hanteren en er wordt steeds meer muziek mee gemaakt. Het liedrepertoire breidt zich uit met liedjes met bewegingen die de fijne, kleine en grote motoriek aanspreken, met nog meer schootspeltjes en aanraakliedjes. Liedjes waarbij ze zelf rijmwoorden mogen invullen, liedjes waarbij lichaamsdelen zingend benoemd worden, liedjes die de fantasie aanspreken, liedjes met onzinteksten: mogelijkheden genoeg!

Meerdere opeenvolgende motorische activiteiten binnen één liedje leveren weinig problemen op en bij het bewegen op muziek vinden nu zowel de grote als de kleine motorische bewegingen in de maat plaats.

Stappen. T. Dautzenberg

Spelbeschrijving	Activiteitsdoelen	Opmerkingen
<p>Een liedje dat inspeelt op het feit dat kinderen nu eens zelf mogen kiezen of ze verder willen of niet.</p> <p>Dit liedje geeft de kinderen de mogelijkheid om eens "nee" te zeggen.</p> <p>Korte liedjes vragen om een directe herhaling.</p> <p>Door veelvuldig te herhalen, gaan kinderen het liedje en het spel herkennen. Dit nodigt weer uit tot meespelen en meezingen.</p> <p>Door liedjes en speltjes te herhalen biedt u de kinderen duidelijkheid, structuur en veiligheid.</p>	<p>Zintuiglijk voelen van de beweging.</p> <p>Motorisch grote motoriek.</p> <p>Emotioneel reactiemoment, omgaan met spanning.</p> <p>Sociaal rekening houden met elkaar, samen doen.</p> <p>Muzikaal bewegen in de maat, reageren met beweging, meezingen, "Boem": stemvorming.</p> <p>Taal uitbreiden van de woordenschat, articulatie.</p> <p>Intellectueel ruimteoriëntatie, concentratie.</p>	<p>Als de kinderen in de maat lopen, geeft dat een prettig gevoel.</p> <p>Dit lukt als het tempo van het liedje aansluit bij het staptempo van kinderen. In de maat lopen houden ze prima vol, als het liedje niet te lang is.</p> <p>Uitbreiding Aan het eind van het liedje zegt u "boem" terwijl u meteen gaat zitten. U hoeft het maar een aantal keer mee te doen en iedereen zit aan het eind van het liedje keurig op de grond.</p> <p>(Behalve als je als kind net kunt lopen. Dan is het helemaal niet interessant om weer te gaan zitten!)</p>

1.

De muzikale ontwikkeling van de oudste peuters:

3 tot 4 jaar

Taal

Praat in zinnen
Beantwoordt eenvoudige vragen
Gebruikt meervouden
Zegt voor- en achternaam

Zingen

Tijdens het zingen meer controle over toonhoogte, snelheid en dynamiek
Liedjes krijgen meer schema's
In liedjes zijn melodie, ritme en tekst duidelijk herkenbaar
Zijn in staat om zelfstandig simpele liedjes te zingen
Gebruik van kwarten en kwinten in melodieën
Zingt spontaan in een vertrouwde omgeving
Eenvoudige zangspeltjes

Muziek en bewegen

Meebewegen is geen noodzaak meer, ze kunnen ook aandachtig naar muziek luisteren
Ze kunnen gehoorde voorbeelden op instrumenten nadoen
Meer variatie in bewegingen
Eindeloze herhalingen
Luistervaardigheid
Koppelen van klankkleur aan instrumenten (ook aanwijzen op plaatjes)
Twee tegelijk klinkende instrumenten worden herkend
Gaat steeds meer naar anderen luisteren bij het zingen in een groep.
Kan op tijd stoppen met bewegen of het spelen van een instrument

Puzzelliedje

Wat past hier? Wat past daar? Leg de stuk - jes aan el - kaar.

Zoe - ken zoe - ken kijk maar goed, weet jij waar dit stuk - je moet?

Lied: Puzzelliedje

(bron: Liedbundel van de Vereniging Peuters en Muziek)

Doel:

- Motiveren om te gaan puzzelen
- Ondersteunen van de activiteit
- Bevorderen van de concentratie
- Bevorderen van het ruimtelijk inzicht.

Hoe:

Je zingt dit liedje, terwijl je wat puzzelstukjes aanreikt die op de juiste plek in de puzzel gepast mogen worden. Je zingt: "Wat past hier, wat past daar? Zoek de stukjes bij elkaar. Zoeken, zoeken, kijk maar goed, weet jij waar dit stukje moet?"

Lied: Stappen

(Bron: O.K! Zing en doe maar mee!)

Doel:

- Stimuleren van de grote motoriek, van het maatgevoel
- Samen doen
- Ruimteoriëntatie
- Reactiemoment.

Hoe:

Stap met de kinderen mee door de ruimte. Je zingt het liedje terwijl je het tempo van het lied laat aansluiten bij het tempo van de peuterbenen. Aan het eind van het liedje zing je wat er gebeuren moet. (Stamp je op de grond, zit je op de grond, draai je in het rond, rol je over de grond.) Herhaal iedere bewegingsvariatie meerdere keren. Introduceer elke nieuwe beweging van te voren; dan weten de kinderen wat je van ze verwacht. Je kunt met een nieuwe beweging ook wachten tot een volgende keer. Op deze manier kun je een liedje vele weken zingen en spelen, zonder dat het voor jezelf saai wordt. De kinderen houden van herhaling en door die herhaling groeit ook de herkenning. Hierdoor krijgen ze ook structuur aangeboden en dat voelt veilig en vertrouwd.

Hoe kies je nieuwe liedjes uit?

Jonge kinderen houden van liedjes met bewegingen. Ze zijn graag motorisch actief en kunnen de bewegingen meestal meteen imiteren.

Het lijkt voor de handliggend, maar liedjes voor jonge kinderen zijn altijd eenstemmig.

De tekst is zéér eenvoudig en 'direct', waarbij het invullen of imiteren van klanken de liedjes voor jonge kinderen erg aantrekkelijk maakt. Daarbij kunnen we wel woorden variëren of er een nieuw spel bij maken, maar we vinden zelden tweede coupletten.

Het ritme van de woorden van het liedje zien we terug in de notatie. De noten volgen de tekst en iedere lettergreep krijgt één toon.

In de melodieën zien we een beperkt aantal grondpatronen:

- oermelodie: twee tonen so-mi (vaak g-e),
- kleuterdreun: so-la-so-mi (g-a-g-e)
- de uitgebreide kleuterdreun: so-la-so-fa-mi-re do (g-a-g-f-e-d-c)

Willen we bereiken dat de kinderen zelf gaan zingen, dan is belangrijk dat de toonhoogte niet te groot is. Ook de juiste toonhoogte is hierbij van belang. Kinderen hebben nog korte stembanden! Stembanden groeien mee, worden langer en daardoor kunnen basisschool leerlingen ook de wat lagere tonen (b en c1) zingen.

Voor peuters betekent dit, dat de juiste toonhoogte (tussen d1 en b1) uitnodigt tot zingen. Wanneer liedjes uit korte zinnen bestaan kan ook de ademhaling op het goede moment plaatsvinden.

Vaak is het zingen nog niet het eerste waar de dreumesen en de jongste peuters zich mee bezighouden, maar de motorische activiteit. Wanneer de bewegingen bekend zijn en geautomatiseerd, gaan de kinderen meezingen. Dit vraagt, evenals materiaal en spelvormen, om HERHALING.

Nog meer geschikt liedmateriaal

In de volgende uitgaven vind je liedmateriaal voor de voorschoolse muzikeducatie:

Muziek tussen Schoot en School

M. Albers en R. Rikhof, ISBN 90-6020-738-6

Wij maken muziek

Ingrid Rietveld, ISBN 90-6665-390-6

Zingen met Duimelot

M. van Maurik en H. Hopster, ISBN: 90-73469-99-9

Zingen met Likkepot

M. van Maurik en H. Hopster, ISBN: 90-73460-98-0

Liedbundel Vereniging Peuters en Muziek

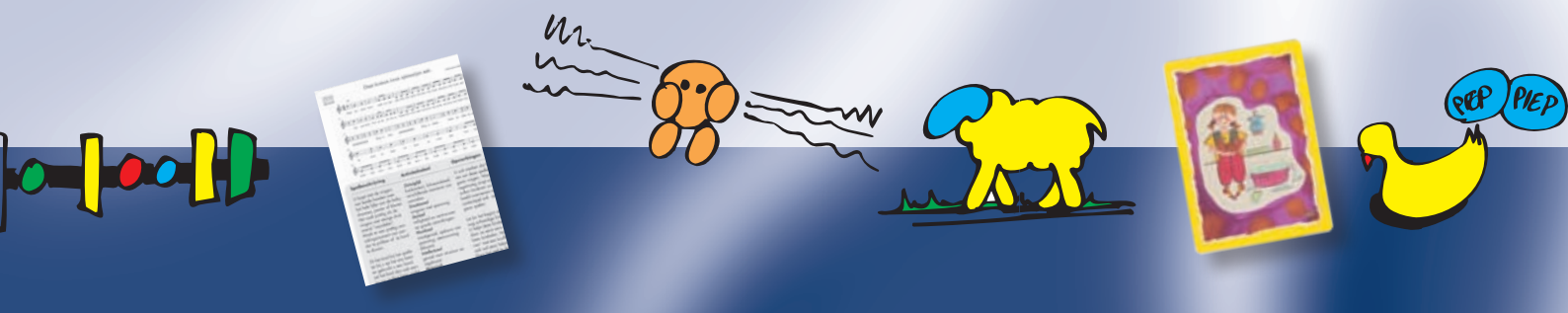
bestellen door € 22.50 over te maken op gironummer 2700193 t.n.v. Vereniging Peuters en Muziek, de Meerkoet 1, 2761 SM, Zevenhuizen.

O.K! Zing en doe maar mee!

Een koffertje met 17 kaarten, met op iedere kaart (A5 formaat) een liedje, illustratie, doelstellingen en spelbeschrijving, met cd. Bestellen door € 32,- over te maken op giro 9317027 t.n.v. M. van Gestel, De Meerkoet 1, 2761 SM, Zevenhuizen.

Geïnteresseerd in spelen en bewegen met muziek?

K&P verzorgt jaarlijks de opleiding Muziek en Bewegen in de Voorschoolse Kinderopvang, voor leid(st)ers in peuterspeelzaal en kinderdagverblijf. Start: in november. Zie onze cursusbrochure, of bel naar het K&P-bureau: 013 - 5136372.

Postbus 25
5688 ZG OIRSCHOT

Telefoon 0499 - 57 80 40
Fax 0499 - 57 84 27

E-mail: info@kp-opleidingen.nl
Internet: www.kp-opleidingen.nl